

**ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА
МИЛЛИЙ МУСИҚИЙ МЕРОСГА МУНОСАБАТНИ ЎЗГАРИБ
БОРИШ ТЕНДЕНЦИЯСИНИНГ НАЗАРИЙ-МЕТОДОЛОГИК
АСОСЛАРИ**

Хожимамаатов Азимжон
Фарғона давлат университети
“Санъатишунослик” факултети
“Вокал ва чолғу ижрочилиги”
кафедраси ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада мусиқа ва миллий мусиқий мероснинг фалсафий тадрижиёти кўриб чиқилади. Мусиқа ва мерос тушунчалари борасида Шарқ олимларининг қарашлари мақолада ўз аксини топган.

Калит сўзлар: мусиқа, миллий мерос, фалсафий қараш, эволюция

Мамлакатимизда кейинги йилларда таълим тизими умумжаҳон талаблари доирасида ривожлантириб, унинг қадим илдизларини, анъана ва қадриятларини сақлаб қолишгагина эмас, балки уларни янада такомиллаштиришга муваффақ бўлинди. Маънавий тарбия куннинг энг долзарб масаласи экан, бу ишга юртимизнинг барча зиёлилари – ўқитувчилар, журналистлар, ёзувчилар, врачлар, артистлар, барча раҳбарлар бирдек масъулдирлар.

Ҳар бир янги авлод моддий ва маънавий маданият негизини ҳар гал янгитдан яратмайди, балки ўтмиш авлодлар томонидан яратилган мавжуд маданий бойликларга таянади. Тарихий ворислик кишилик жамияти, жумладан, маданияти тараққиётининг зарурий шартидир. Маданият бойликлари жамият тараққиётининг муайян босқичида унинг эҳтиёжлари туфайли юзага келиб ва мазкур жамият ҳаётини акс эттириб, шу жамият билан бирга йўқ бўлиб кетмайди, балки ўз даврини ўтаб, кейинги авлодлар учун маданий мерос бўлиб қолади. Ушбу мерос ёшларимиз маънавиятини шакллантиришда, уларни ҳар томонлама комил инсон қилиб вояга етказишда салмоқли рухий ва маънавий озиқ бера оладиган ғоявий ва ҳиссий тарбия воситаси сифатида хизмат қилиши, ҳамда барча ижодкорларимиз учун илҳом манбаи бўлиб қолишига ҳеч шубҳа йўқдир.

Хулоса қилиб қуйидагиларни келтириш мумкин:

1. Мусиқа тарихини тадқиқ қилишда турли даврларда мусиқанинг ўзига хос соҳа сифатида, уни тингловчиларга кўрсатадиган таъсири борасида олимлар турлича фикрларни илгари суришгани, ҳар бир давр бу масалага ўзининг нуқтаи назарини билдирганлиги маълум бўлди. Пифагор-Афлотун мактаби намоёндалари фикрича мусиқа ҳақиқатнинг, борлиқнинг акси бўлиб, у коинот маҳсулидир. Унинг қонуниятларини математика фани ёрдамида билиш мумкин деб ҳисоблашган. Арасту мусиқа тушунчасини табиий товушдан бадий оҳанг даражасига олиб чиқди ва уни руҳнинг ҳаракати деб таърифлади. Арасту мусиқани яна ижтимоий ҳодисалар қаторига қўшди.

2. Мусиқа санъатнинг бир тури сифатида санъатшунослик ва эстетика фанларининг предмети бўлиб хизмат қилади. Мусиқа ижод психологияси фанининг ҳам предметиدير, лекин энг муҳими, мусиқа мантиқ фанининг предмети ҳисобланади. Мусиқа нафақат қатор фанлар предмети, балки инсон дунёси онтологиясини, инсон фаолиятининг турли шакллари камраб олган ходисадир. Бу эса махсус фан – мусиқа фалсафасини, яъни дунёни мусиқа орқали аниқлаш фанини вужудга келтиради.

3. Шарқ мутафаккирларнинг фалсафий таълимотларида мусиқа санъатига оид қатор фикрлар билдирилган. Улар таълим ва тарбиянинг ягона вазифаси – жамият талабларига тўла мос равишда ва ягона бутунликда, тинчлик ва фаровонликда яшашга ҳақли идеал инсон тайёрлаш деб тушундилар. Мусиқа эса инсон ички дунёсининг ҳиссиётли томонлари билан бирга маънавий оламини бутунлайича ифода этиб, унинг ақлий ва ирода кудратини, яхлит қиёфасини ярата оладиган ижтимоий ҳодиса сифатида эътироф этилди. Уларнинг ижодида мусиқий-тарбиявий қарашлар ўзига хос икки услубда талқин этилди. А) мусиқий-назарий (Абу Наср Форобий, Ибн Сино, Ал-Хоразмий, А.Жомий ижодида). В) мусиқий-дидактик (У.Кайковус, А.Навоий ижодида).

4. XX асрнинг биринчи ярмида ўзбек мусиқа санъатининг назарий асосларини яратишда А.Фитратнинг меҳнати катта бўлди. Унинг “Ўзбек мумтоз мусиқаси ва унинг тарихи” китоби Ўзбекистон мусиқа маданиятида янги қарашлар шаклланганини кўрсатди. Унингча дунё мусиқа маданиятидаги Шарқ ва Ғарб мусиқаларининг илғор анъаналарини камол топтириб, ижодий ютуқларга эришиш мумкин. XX асрнинг иккинчи ярмида Республикада мумтоз куй ва оҳанглар билан бир қаторда эстрада ҳам ривож топди. Ҳозирги

кунда унинг йўналишлари кўпайиб кетиб, ёшлар тарбиясига ижобий билан бир қаторда салбий таъсирлар ҳам кўрсатмоқда.

5. Ўзбек миллий муסיқа маданиятида миллий қадриятга айланган асарлар сарасига “Мақом”лар киради. Улардаги чуқур мазмун оддий инсонлардан тортиб, етук муסיқашуносларни ҳам ҳайратга солиб, тобора янги қирраларни очмоқда. Тановор куйи, ашула ва рақси ҳам ўзбек халқининг чинакам миллий қадриятидир. Ижтимоий-сиёсий мазмундаги муסיқа асарларидан Ўзбекистон Давлат мадҳияси ҳам қадрли. Ушбу мерос ёшларимиз маънавиятини шакллантиришда, уларни ҳар томонлама комил инсон қилиб вояга етказишда салмоқли руҳий ва маънавий озиқ бера оладиган ғоявий ва ҳиссий тарбия воситаси сифатида хизмат қилиши мумкин.

6. Халқ яратган кўшиқларнинг ҳамма турларида юксак, олижаноб ғоя ихчам бадиий шаклларда ифодалангандир. Уларга лапар, ялла, терма, ашулалар киради ва кўпчилик тингловчилларга мўлжалланган. Кўшиқнинг мазмунида ёшларга ва умуман ватандошларга бўлган чақириқ руҳи сезилиб туриши, Ватан мустақиллиги нақадар буюк қадрият, уни эъзозлаш, ҳимоя қилиш ёшлар учун бурч ва муқаддас эканлиги ифодаланиши керак.

7. Маънавий тарбия бугунги куннинг энг долзарб масаласи, бу ишга юртимизнинг барча зиёлилари – ўқитувчилар, ёзувчилар, санъат ходимлари, барча раҳбарлар бирдек масъулдирлар. Хусусан талаба ёшлар билан Республикаимизнинг кўзга кўринган адабиёт ва санъат арбобларининг учрашувларини ташкил қилиш, кўзга кўринган олимлар иштирокида турли илмий-амалий анжуманлар уюштириш каби муҳим ишлар амалга оширилмоқда.

8. Шарқ халқларининг бетакрор миллий муסיқаси ва кўшиқларини кенг миқёсда тарғиб этиш, миллий анъаналарни сақлаш, халқлар ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлаш ҳамда ижодий ҳамкорлик ва маданий-маънавий алоқалар доирасини кенгайтириш мақсадида республикада мустақиллик йилларида “Шарқ тароналари”, “Асрлар садоси”, “Бойсун баҳори” каби анжуманлар ўтказиладиган бўлди ва улар ёш авлодни миллий муסיқа санъатига муҳаббат руҳида тарбиялашда албатта ўз самарасини кўрсатади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов Ш., Шамсутдинов Р.Т. Ватан тарихи. Тошкент.: Ўқитувчи 1997. –Б. 527.
2. Маънавият юлдузлари. – Тошкент.: Мерос, 1999.-Б. 290.
3. Хайруллаев М.М. Уйғониш даври ва Шарқ мутафаккирлари. Тошкент.: Ўзбекистон 1971. –Б. 312
4. Имом ал - Бухорий. Ҳадис. (Ишонarli тўплам) 4 китоб. -Тошкент.: Қомуслар бош тахририяти, 1991 — 1996.
5. M.Achildiyeva 2021 Academic Yunus Rajabi and His Scientific Heristage Annals of Romanian Society for Cell Biology 25(4) 9092-9100
6. Achildiyeva M, Xojimamatov A, Ikromova F (2022) Shashmaqom saboqlari: "Navo" maqomi xususida. INTERNATIONAL JOURNAL FOR ENGINEERING AND MANAGEMENT RESEARCH 11(01) 55-58
7. Achildiyeva M, Ikromova F (2021) ABOUT MAHMUDJON TOJIBOYEV'S PEDAGOGICAL ACTIVITY GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ) 9(5) 240-244
8. Achildiyeva M, Ikromova F (2021) TANBUR ONE OF ANCIENT INSTRUMENTS GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ) 9(6) 302-308
9. Achildiyeva M, Ikromova F(2022) CHOIR ART IN UZBEKISTAN BOTIR UMIDJONOV (EURASIAN JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES 7 54-56
10. Achildiyeva M, Ikromova F (2021) “The third renaissance towards ascending” EUROPEAN SCHOLAR JOURNAL “An open access, peer reviewed multidisciplinary journal” 2 (9) 17-20
11. Maxfuzakhon Karimova, Muyassarkhon Achildiyeva, Farangiz Ikromova (2021) USE FROM REDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN MUSIC LESSONS EUROPEAN SCHOLAR JOURNAL “An open access, peer reviewed multidisciplinary journal” 2 (4) 460-463
12. Achildiyeva M, Xojimamatov A, Yuldasheva D, Ikromova F (2021) Uyghur Folk Singing Genre Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry 12 (10) 3510-3515
13. Ikromova F, O‘ZBEKISTON XALQ HOFIZI OCHILXON OTAXONOVNING HAYOT YO‘LI CHIZGILARI. INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE Vol. 1 No. 3 (2022): 151-156
14. Achildiyeva M, Ikromova F РЕЙНГОЛЬД ГЛИЭР ВА ТОЛИБЖОН СОДИҚОВНИНГ «ЛАЙЛИ ВА МАЖНУН» ОПЕРАСИДА МАҚОМ

ЙЎЛЛАРИНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ UIF-2022: 8.2
SCIENCE AND INNOVATION ISSN: 2181-3337

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL 2022 №4 23-28 bet

15. Хожимаматов А, Икромова F МУСИҚИЙ САҲНАВИЙ АСАРЛАРНИНГ ИЖРОЧИЛИК МУАММОЛАРИ (ЎЗБЕКИСТОН КОМПОЗИТОРЛАРИ ИЖОДИ МИСОЛИДА) UIF-2022: 8.2 SCIENCE AND INNOVATION ISSN: 2181-3337 INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL 2022 №4 29-33 bet
16. Икромова F SHASHMAQOMDA TURKUM ASAR TARONALARI UIF 2022: 8.2 SCIENCE AND INNOVATION ISSN: 2181-3337 INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL 2022 №4 29-33 bet.
17. Хожимаматов Азимжон CHANG CHOLG‘USI TARIXIGA BIR NAZAR VA UNING ORNAMENTAL BEZAKLARI Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 2 | ISSUE 10/2 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor SJIF 2022: 5.947 Advanced Sciences Index Factor ASI Factor = 1.7 (265-275 bet).
18. Муйassarxon Achildiyeva SHASHMAQOM MUSHKILOT BO‘LIMINING NAZARIY ASOSLARI Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 2 | ISSUE 10/2 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor SJIF 2022: 5.947 Advanced Sciences Index Factor ASI Factor = 1.7 (344-352 bet).
19. Муйassarkhon Achildieva, Farangiz Икромова, [THE PLACE OF UZBEK MUSIC IN THE ART](#), [Archive of Conferences: Vol. 10 No. 1 \(2020\): GTIMSC-2020](#) (90-93 bet).

